

Відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку в Софії. 2016 рік

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ПРОЕКТИ В БОЛГАРІЇ: ТРАДИЦІЇ І МОДЕРНІ ПРАКТИКИ

Специфікою сучасної культурної промоції України в Болгарії є застосування новітніх ефективних моделей і водночас продовження традицій, що їх започаткували перші дипломати Української Народної Республіки в Царстві Болгарія (1918 – 1921) та українські організації (1920 – 1930), які співпрацювали з Урядом УНР в еміграції. На початку 1990-х років щойно відкрите посольство незалежної України розпочинало свою роботу в атмосфері доброзичливого ставлення Болгарії до молодой держави, що сприяло розвитку культурно-гуманітарної співпраці й двосторонньої договірно-правової бази.

Системним інструментом розширення української культурної присутності в болгарському інформаційному просторі та публічної комунікації українського диппредставництва в Софії у 1990-х роках стало видання щомісячного інформаційного бюлетеня «Україна» болгарською мовою (1994 – 1998). Для представлення самобутності української культури було ініційовано брифінги з нагоди Дня Незалежності, культурні акції у співпраці з Товариством «Україна – Болгарія», зустрічі та літературні вечори, розпочато творчу співпрацю із Союзом болгарських перекладачів, у межах якої болгарською мовою видано «Історію України» О. Субтельного. Впродовж 2000 – 2013 років функцію інформаційного бюлетеня перебрала вебсторінка дипустанови в інтернеті (www.ukramb.bol.bg), що діяла до переведення всіх українських дипмісій на єдину

платформу www.mfa.gov.ua. З 2014 року додатковим каналом інформування про діяльність посольства, українсько-болгарські взаємини та важливі події в Україні стала сторінка у фейсбуці.

Крім традиційних форм співпраці українського посольства з редакціями болгарських ЗМІ, теле- та радіо-програм було видано чотири тематичні номери журналу «Європа-2001». Спецвипуск цього часопису приурочили до століття української дипломатичної служби – до нього ввійшли публікації українських і болгарських науковців І. Манасієвої, І. Матяш, І. Дацківа. Непересічним за важливістю проектом стало науково-публіцистичне видання «Сестра моя, Софія», яке редакція газети «День» підготувала у співпраці з посольством. Переклад книжки болгарською мовою з'явився у болгарських книгарнях у листопаді 2020 року.

Лейтмотивом більшості акцій публічної дипломатії України у Болгарії 2018-го було відзначення 100-річчя встановлення дипломатичних відносин між УНР і Царством Болгарія. У Дипломатичному інституті при МЗС Болгарії провели конференцію «100 років українсько-болгарських дипломатичних відносин: європейський контекст» під головуванням заступників міністрів закордонних справ відповідних держав В. Боднаря та Ю. Штерка. У межах заходу показали документальний фільм «Перший мирний договір світової війни» та відкрили виставку історичних документів: оригіналів Брестського мирного договору, Вірчих грамот Посла

УНР у Царстві Болгарія О. Шульгина та інших. Матеріали для експозиції надав Державний архів Болгарії.

Головним заходом святкування 100-річчя стало проведення за ініціативою Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин Міжнародної наукової конференції «Україна і Болгарія в історії Європи» в Софії 18 – 19 червня 2018 року у Болгарській академії наук. Захід відкрили Президент БАН академік Ю. Ревальський, директор Інституту історичних досліджень БАН Д. Вачков і голова Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин І. Матяш. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з виставкою документів «Українська дипломатія 1917 – 1924 рр.: зародження національних традицій» (авторка – І. Матяш), підготовленою за сприяння МЗС України. За результатами конференції було підписано угоду про співпрацю між Інститутом історії НАН України та Інститутом історичних досліджень БАН, створено Комісію істориків України та Болгарії. Конференція та численна представницька делегація українських учених-істориків стала першим заходом такого масштабу за роки незалежності України.

Упродовж 2019 – 2020 років Україна публікувала спеціальні відеопривітання з важливими для болгарського народу святами: День Конституції (16 квітня), День болгарського просвітництва, культури та слов'янської писемності (24 травня). Такі ролики сприяли утвердженню позитивного образу України як дружньої держави, дипломатичні представники якої володіють мовою країни перебування й демонструють повагу до історії Болгарії та культури її народу.

Важливим інструментом української дипломатичної присутності в Болгарії є *увічнення пам'яті видатних українців, творчість яких духовно зближувала український і болгарський народи*. Вплив М. Драгоманова, його софійського періоду творчості (1889 – 1895) на болгарську науку й освіту майже відразу привернув увагу українських дипломатів як важливий інформаційний привід для промоції України й двосторонніх відносин з Болгарією. Було відновлено традицію урочистого вшанування вченого, церемонії покладання квітів до його могили на Софійському цвинтарі та пам'ятника (автор – скульптор М. Парашук), урочисто відкритого 1932 року за участі болгарського істеблш-

менту й Міністра закордонних справ УНР О. Шульгина. 1994 року Посольство України у Болгарії ініціювало встановлення меморіальної дошки професорові М. Драгоманову в м. Софії, яку було відкрито в грудні 1996-го на будинку, де проживав учений, за адресою: вул. Денкоглу, 40.

2005 року, до 110-х роковин ушанування пам'яті М. Драгоманова, болгарською мовою вийшов збірник архівних статей, щоденників і листів (упорядниця – П. Кинева) як результат опрацювання особистого фонду вченого в Науковому архіві БАН. З 2006-го українське представництво виступало як співзасновник Міжнародної конференції «Драгомановські студії» та фінансово сприяло у виданні збірника матеріалів 14-ти конференцій поспіль.

Пам'ятні місця, пов'язані з перебуванням М. Драгоманова в Софії, стали частиною брошури «Сліди видатних українців» (2017). У грудні 2019-го в головній будівлі БАН проведено виставку фондів М. Драгоманова з Наукового архіву. Вдаючись до нових форм промоції України, до 125-х роковин М. Драгоманова посольство підготувало тримовний відеопроєкт про болгарський період життя та наукової діяльності вченого. У червні 2020 року відповідне відео було розміщено на ютубканалі диппредставництва.

Намагаючись виправити історичну несправедливість та повернути із забуття видатного українського громадського й культурного діяча – скульптора М. Парашука, Посольство України в Болгарії ще в 1990-х роках розпочало роботу з відновлення його доброго імені. Першим масштабним заходом за цим напрямом стала виставка праць митця у жовтні 1995-го, яку ініціювало зазначене посольство. Івент було проведено в Будинку архітекторів у межах Міжнародного форуму «Зустрічі європейських культур». Значна частина експозиції – унікальні архівні документи та гіпсові скульптури. На честь видатного українця-скульптора у Софії названо вулицю, встановлено меморіальну дошку за адресою: вул. Денкоглу, 37. На Центральному кладовищі Софії 1998 року було відкрито меморіальний комплекс із бронзовим погруддям митця, яке виконав болгарський скульптор В. Рашидов. Для збереження та вивчення творчої спадщини М. Парашука посольство 2000 й 2007 років підтримало видання каталогів до-

Фотопринтне видання «Українсько-болгарський преглед». 2020 рік

Виставка українських стародруків. 2016 рік

Виставка «М. Парашук: український скульптор змінив Софію». 2018 рік

Збірник архівних документів про діяльність М. Парашука. 2016 рік

кументів із болгарських архівів «Українська еміграція в Болгарії після Першої світової війни» та «Проф. Михайло Іванович Парашук: український скульптор і знаний громадський діяч», а також 2016-го – збірника архівних документів, які стосувалися діяльності М. Парашука та українських емігрантів у Болгарії у ХХ столітті (укладачі – Е. Хакова та В. Москаленко). Окремі гіпсові скульптури М. Парашука було передано до українських музейних інституцій. Зокрема, бюст С. Петлюри – до Тернопільського обласного краєзнавчого музею, а бюст Міністра закордонних справ УНР О. Шульгина – до Музею МЗС України.

У жовтні 2018 року до 140-річчя з дня народження митця дипмісія у співпраці із Союзом архітекторів Болгарії представили фотовиставку «Михайло Парашук: український скульптор змінив Софію» під брендом «Ukraine NOW». Близько 30 стендів установили на відкритому майданчику поблизу Будинку архітектора у м. Софія. У великій залі зазначеної будівлі, окрім фотографій робіт, було представлено матеріали про життя та творчість М. Парашука, а також оригінали деяких його гіпсових скульптур, які є власністю Посольства України. У листопаді 2019 року у співпраці зі Спілкою архітекторів Болгарії було організовано виставку української художниці Ю. Красовської «Прогулянка в минуле» – чимало її картин відтворювали культові будівлі Софії та болгарських регіонів, над оздобленням яких працював М. Парашук. У грудні 2020-го провели спільну акцію посольства, Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою й Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин – онлайн-дискусію, присвячену постаті митця.

Відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Софії мало важливе значення для розширення переліку українських місць пам'яті. Ініціативу започаткували 2006-го й реалізували остаточно лише у червні 2016 року. Поміж щорічних заходів до Шевченківських днів у Болгарії та літературних івентів на честь Кобзаря окреме місце посідає святкування 200-річчя українського поета. 12 березня 2014-го у виставковій залі БАН влаштували виставку «Тарас Шевченко та Болгарія», підготовлену з ініціативи посольства у співпраці з Науковим архівом БАН за сприяння Почесного консула України у Пловдиві Д. Георгієва. 19 березня того ж року кафедра слов'янських філологій Софійського університету ім. св. Климента Охридського провела міжнародну конференцію «Шевченківський ранок».

Посольство України та українці Софії шанують пам'ять Лесі Українки. Біля її пам'ятного знака у селі Владая, що у передмісті болгарської столиці, регулярно проводять зустрічі за участю громадськості: упродовж 1894 – 1895 років поетеса жила й творила там, гостюючи у свого дядька – професора М. Драгоманова. У сільській бібліотеці облаштовано куточок Лесі Українки з творами поетеси, виданими болгарською мовою. У жовтні 2020-го у парку біля меморіального знака співробітники посольства висадили кущ калини як символ України.

Упродовж 2020 року зусиллями посольства було впорядковано могили М. Драгоманова, М. Парашука,

Д. Шелудька на центральному кладовищі Софії та меморіальну дошку на будівлі Посольства УНР у Болгарії. Також заплановано встановити пам'ятну дошку М. Драгоманову на фасаді будівлі факультету журналістики Софійського університету та надгробний знак його дочці Лідії на цвинтарі в столиці Болгарії.

За сприяння посольства триває *маркування спільних віх українсько-болгарської історії*. Важливе значення мало, зокрема, відкриття 22 квітня 2008-го у болгарській столиці пам'ятної дошки першому Посольству УНР, яке діяло в Царстві Болгарія з 1918-го до 1921 року, на будівлі за адресою: вул. Хан Крум, 11. Інформації про досвід дипломатичних відносин між УНР та Царством Болгарія довго не було у вільному доступі. Вперше відомості про діяльність українських дипломатів у Софії упродовж 1918 – 1920 років опублікував вісник диппредставництва – інформаційний бюлетень «Україна» – 1995 року. Публічного розголосу в Болгарії цей історичний факт набув 2018-го у контексті святкування 100-річчя започаткування дипломатичних відносин між Українською Народною Республікою та Царством Болгарія. У листопаді 2020 року побачило світ фотопринтне видання часописів посольства УНР «Українсько слово» та «Українсько-български преглед» (1919 – 1920), які були першими інструментами культурної промоції та публічної дипломатії УНР у Болгарії.

Важливим також є донесення до болгарської громадськості інформації про внесок українського народу у визвольну боротьбу болгар проти османського ярма. 10 грудня 2009-го у м. Плевен було встановлено пам'ятну дошку на честь українських військовиків, які загинули 1877 року під час звільнення міста від османів. А на вході до Храму-пам'ятника Олександра Невського в Софії розміщено меморіальну дошку народам, що доєдналися до визволення болгар.

У середині 1990-х років було започатковано *проведення Днів культури України*. Перші в новітній історії Дні України в Болгарії відбулися під патронатом Президента Болгарії Желю Желева впродовж 1996-го – травня 1997 року. Тоді українське мистецтво репрезентували в Національному палаці культури Болгарії у вертюратора до опери «Тарас Бульба» (диригент – В. Сіренко), співаки Д. Гнатюк, М. Стеф'юк, О. Дяченко, піаністка Е. Чуприк, скрипаль О. Шургот, вокальний квартет «Гетьман». Удруге в Болгарії комплексний захід такого рівня організували 18 – 22 березня 2013 року. Дні культури України за сприяння Міністерства культури України та мерії м. Софія відкрили концертом Національного заслуженого академічного ансамблю танцю ім. Павла Вірського в Національному палаці культури. Зважаючи на складність улаштування таких масштабних заходів на сучасному етапі, Дні культури України в Болгарії проводять щороку суто на регіональному рівні – у м. Бургас за підтримки Почесного консульства України в цьому місті та мерії.

Викладання української мови та літератури в навчальних закладах Болгарії привертало особливу увагу українських дипломатів. Механізм взаємної підтримки викладання української та болгарської мов

було закріплено підписанням у жовтні 1992-го між-урядової Угоди про співробітництво в галузях освіти, науки і культури й Угодою між Міністерством освіти України та Міністерством науки і освіти Республіки Болгарія від 9 грудня 1994 року. Першим до поглибленого викладання української мови виявив інтерес Софійський університет ім. св. Климента Охридського, де з 1963-го працювала доцентка Л. Терзійська. За сприяння українського диппредставництва 1996/1997 навчального року було відкрито окрему спеціальність «Україністика». 2012 року україністи столичного університету започаткували випуск електронного альманаху «Българска украинистика» (www.bgukrainistika.com) з метою об'єднання довкола нових лінгвістичних, літературознавчих, фольклористичних та інших досліджень україністів і славістів. З початку 2010-х років в університеті було створено клуб «Благодатна середина» для викладання української мови всім бажаючим. Спеціальність «Україністика» в Софійському університеті має нині статус «захищеної» та отримує дотаційне фінансування з боку МОН Болгарії. Протягом 1994/1995 навчального року почали викладати українську мову у Великотирновському університеті ім. святих Кирила і Мефодія – завдяки викладачці Н. Бобух з Полтавського педагогічного інституту. Посольство України сприяло також викладанню української мови, історії та етнографії у Південно-Західному університеті ім. Неофіта Рильського, де читав лекції українець І. Стоянов.

Популяризування сучасної української художньої літератури та підтримання перекладацької роботи триває – як і українсько-болгарський міжлітературний обмін, що започатковано ще за радянського часу. В умовах браку державної підтримки перекладацької справи українські дипломати в 1990-х роках публікували тематичні огляди нової української літератури на сторінках інформаційного бюлетеня посольства. Після налагодження співпраці дипломатів із тамтешніми перекладачами в Болгарії було видано твори Ліни Костенко, Бориса Олійника, Оксани Забужко, Юрія Андруховича, Юрія Винничука, Івана Драча, Миколи Вінграновського, Петра Засенка. 2011 року в Софії побачили світ дві антології: «Українська поезія XX ст.» у перекладі Захарі Іванова та «Нова українська поезія – антологія» у перекладі Димитра Христова.

Збільшенню кількості перекладів українських авторів останніми роками сприяє поетичний тандем Анни

Багряної та Д. Христова, які популяризують творчість Василя Слупчука, Віктора Мельника, Миколи Мартинюка та інших, організовують численні українські творчі вечори в Софії та регіонах, беруть участь у місцевих поетичних конкурсах. Успішними проектами є вихід болгарською мовою видань «Така дивна любов» А. Багряної та «Третій сніг» Івана Андрусяка (обидві книги переклав Д. Христов), «Коханці юстиції» Юрія Андруховича (переклад Албени Стаменової), «Сніданок на траві» Остапа Сливинського (переклала Райна Камберова). За переклад збірки Ю. Андруховича «Листи в Україну» 2020 року перекладачку, завідувачку відділення україністики Софійського університету А. Стаменову було відзначено Національною премією імені Христо Данова в категорії «Перекладач художньої літератури».

Українське диппредставництво в Софії має сталу співпрацю з тамтешньою Національною бібліотекою, у приміщенні якої ще в травні 1999-го вперше було представлено українські стенди: понад 80 українських книг із бібліотечного фонду в межах виставки слов'янських видань. Схожий захід провели й у жовтні 2018 року: презентовано наявні в болгарських фондах українські стародруки Києво-Печерської лаври, серед яких – перше видання твору «Життя і служба св. Івана Рильського» (1671) та ілюстрована книга архієпископа Андрія Кесарійського «Тлумачення апокаліпсису» (1625), що є найстарішим виданням Києво-Печерської лаври.

2018 року видано двомовну антологію «Український поетичний авангард» та «Болгарський поетичний авангард». Видання побачило світ у межах проекту «Болгарія – Україна: культура на зламі епох (кін. XIX – поч. XXI ст.)» за сприяння Інституту літератури при Болгарській академії наук, Інституту літератури НАН України, Софійського університету ім. св. Климента Охридського та Львівського національного університету ім. Івана Франка. У травні 2019-го результатом активної взаємодії з Інститутом літератури Болгарської академії наук стала презентація збірника «Болгарія і Україна – культура на зламі (XIX – XXI ст.)», присвяченого компаративному аналізу українського й болгарського авангарду.

Ще одним ефективним інструментом є співпраця із спеціалізованими болгарськими літературознавчими часописами «Факел», «Панорама», «Літературен весник», які періодично присвячують окремі випуски сучасним тенденціям в українській літературі. 2019 року завдяки іміджевій програмі вдалося застосувати якісно новий підхід до представлення сучасної української книги: на 47-му Міжнародному книжковому ярмарку в Софії вперше було організовано український стенд.

Промоція українського мистецтва й проведення різнопланових виставок набули поширення завдяки налагодженню співпраці посольства з київською галереєю «Ірена». 1997 року українські художники взяли участь у місцевих бієнале. У Болгарії було розгорнуто фотоекспозицію «Святині Києва» (2000), «Українські мотиви» (2002), виставки вишивок Анжеліки Рудницької (2009), gobеленів Ольги Пілюгіної (2012), петриківського розпису Галини Назаренко (2012 – 2013),

Відкриття пам'ятної дошки М. Драгоманову. Грудень 2016 року

художніх робіт Олега Денисенка (2013), «Рушники Подніпров'я» (2015), «Петриківський розпис» із працями трьох українських авторів (2017). Більшість регіональних виставок українських митців у Болгарії проводили завдяки співпраці посольства з «Russi Karabiberov Art Gallery» (м. Нова Загора).

Активізуванню мистецьких контактів сприяє й діяльність нештатних консульських установ України в Болгарії. Наприклад, Почесний консул України Д. Герюгів регулярно сприяв участі українських музикантів у фестивалях музичного та театрального мистецтва. Завдяки його підтримці у Міжнародному фестивалі камерної музики в Пловдиві взяли участь піаніст Олександр Поляков (2012), квінтет «Київ» (2014), дует музикантів Павла та Анни Хмари (2015), скрипаль Максим Грінченко та піаніст Роман Лопатинський (2016); гастролювали різні театральні колективи, зокрема Запорізький музично-драматичний театр (2011), Київський академічний театр драми та комедії на лівому березі Дніпра (2013), Театр мюзиклу «Comme il faut» (2015), Львівський академічний театр ім. Леся Курбаса (2017), Національний академічний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької (2018). Яскравим прикладом співпраці посольства із Софійською філармонією став концерт української музики у виконанні болгарського колективу «Bella Voce» (2019).

Помітним явищем культурного життя Софії стали фотовиставки: «Незалежна Україна – історія в обличчях» (2011), «Україна – Болгарія: 20 років довіри та партнерства» (2011), «25-річчя українсько-болгарських взаємин» та «Києво-Печерська лавра – святиня України» (2016).

Під час пандемії COVID-19 (протягом 2020-го) із дотриманням обмежувальних заходів у Болгарії організували виставку художника Р. Гуманюка «Запорізька Січ» у галереї «ЛІІК» (24 січня – 7 лютого), відкриття музичного сезону Софійської філармонії за участі українського піаніста Д. Чоні та симфонічного оркестру Болгарського національного радіо (24 вересня), участь української мисткині Ю. Красовської у виставці «ЕКСПО Artco19» в Національному палаці культури м. Софія (26 – 27 вересня), виставку сучасного живопису С. Кондратюка в галереї м. Нова Загора (2 – 17 грудня).

Від жовтня 1994-го з демонстрації фільму українського кінорежисера О. Довженка посольство розпочало ознайомлення болгарської громадськості з *українським кінематографом*. Перший Тиждень українських фільмів у межах Днів України в Болгарії 1996 року відкрив режисер Г. Кохан, представляючи художню кінострічку «Страчені світлянки». У травні 2005-го в Софії провели Дні українського кіно в межах Фестивалю європейського кіно. У кінотеатрах «Люм'єр» та «Дом на киното» відбувся показ семи українських стрічок: «Молитва про гетьмана Мазепу» Юрія Іллєнка, «Мамай» Олесея Саніна й «Чеховські мотиви» Кіри Муратової. Під час Тижня українського кіно 2011 року в містах Софії, Пловдиві та Русе представили стрічки «Богдан-Зиновій Хмельницький», «Аврора», «За двома зайцями», «Голод-33» та «Тіні забутих предків». У квітні 2014-го у кіноцентрі «Дом на киното» болгар-

ська публіка побачила стрічки «Шевченко. Експедиція», «Інсталгія», «Параджанов» та «Лука». Почесні консули України в містах Пловдив, Русе та Бургас сприяли демонструванню цих фільмів у головних містах своїх консульських округів. З 2017 року Дні українського кіно у Болгарії проводять системно – у співпраці посольства з Державним агентством України з питань кіно та КП «Київкінофільм». За цей час болгарській аудиторії було представлено сучасні фільми – найкращі взірці українського кінематографу: «Червоний», «Гніздо горлиці», «Білий птах з чорною ознакою», «Буфет», «Чужа молитва», «Сторожова застава», «Все починається в Києві», «Міф», «Заборонений», «Молитва», «Дике поле», «Скажене весілля».

Взаємодія з українськими організаціями в Болгарії (Фундація «Мати Україна» (Софія), «Діаспора-Україна» (Бургас), «Добруджа-Україна» (Добрич), «Український дім» (Сілістра), Українсько-болгарське товариство «Пловдив», «Українська діаспора Болгарії», «Українська діаспора «Балканська січ») є невіддільним складником культурної дипломатії України. За сприяння Спільки українських організацій Болгарії триває «гастрономічна промоція України». Дипломати та активісти громади беруть участь у роботі українського стенду на щорічних благодійних ярмарках, що їх організовує Міжнародний жіночий клуб у національному виставковому центрі «Inter Expo». Просуванню України в Болгарії також сприяють щорічні публічні заходи громади до Дня української вишиванки у травні.

Успішне культурне популяризування України в Болгарії можливе лише за умови синергії зусиль партнерських інституцій двох країн, а завдання дипломатичного представництва – надавати логістичну допомогу та сприяти втіленню ініціатив зацікавлених партнерів-ентузіастів. Упродовж останніх років найуспішнішими прикладами такої синергії стали співпраця між болгарською та українською академіями наук, національними консерваторіями й філармоніями, національними бібліотеками, національними та регіональними університетами, співпраця посольства з кафедрою україністики Софійського університету, Будинком літератури й перекладу в Софії, Дипломатичним і Культурним інститутами при МЗС Болгарії, Етнографічним музеєм, Державним архівом, Будинком кіно та іншими. Неоціненним є внесок у промоцію України з боку почесних консулів Димитра Георгієва, Пламена Бобокова та Дімітира Караненова – як і української громади, котру об'єднує Спілька українських організацій Болгарії. Є перспектива співпраці закордонних інституцій з Українським культурним фондом, Українським інститутом та Інститутом книги, академічною Комісією істориків України й Болгарії, Науковим товариством історії дипломатії та міжнародних відносин.

Віталій МОСКАЛЕНКО,

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Болгарія, кандидат філологічних наук

Анна ТЕРТИЧНА,

радник Посольства України в Республіці Болгарія, кандидат історичних наук